

YKSITYINEN VOITONTAVOITTELU JA OSUUSLIIKKEIDEN KANSANRAVINTOLA-ANNISKELU

JUHANI HAKALA

Työväestölle anniskelu oli aikanaan päättäjäin mielestä vaarallista touhua. Ennen ensimmäistä maailmansotaa työväestölle tarkoitettuja ravintoloita saivat perustaa vain kunnalliset anniskeluyhtiöt ja voittovaraita käyttäviä yleishyödyllisiin tarkoituksiin.

Näillä yleishyödyllisillä varoilla heinolalaiset saivat sähkövalot ja helsinkiläiset Korkeasaarensa ja Mantansa. Sibeliuksen toivoi, että porilaiset joisivat vahvasti, kun kaupunginorkesteria pidettiin yllä näillä synnistä siinneillä varoilla. Turussa taas poistettiin valvonnallisista syistä kapakoista välillä ikkunaverhot ja välillä tuolit.

Vuonna 1873 Turkuun perustetun yleishyödyllisen alkoholin vähittäismyynti- ja anniskeluyhtiön tarkoitus oli ”yksityiseen voittoon huomiota kiinnittämättä pyrkiä väkevään juomain ylettömän käytön vastustamiseen”.

1930-luvun raittiuspoliitikkojen käsityksen mukaan nimenomaan työväestö rikkoi kieltolakia. Ja kun kansa kaatoi kieltolain, halusivat alkoholipoliitikot saada työväestön pois laittomilta poluilta laillisen ja julkisen anniskelun piiriin. Erityisesti oluen anniskelua suosittiin, koska se oli ollut ennen kieltolakia työväestön suosikkijuoma.

KANSALAISSKOULUT JA
YKSITYISYRITTÄJÄT

Silloisen Alkoholiliikkeen hallintoneuvoston

varapuheenjohtajan Arvo Linturin mukaan ravintolat olivat 1930-luvulla ”kansalaiskouluja hyvään alkoholi- ja käytöstapain levittämiseksi ja vakiinnuttamiseksi”. Ravintolat olivat hänen mukaansa ”useimmille ravintola-asiakkaille ainoa paikka, missä he näkevät siistejä pöytätapoja”.

Mutta miten opettaa työväestöä, kun yksityiseen voitontavoitteluun kuuluu myydä viinaa mahdollisimman paljon? ”Yksityisritteliäisyyden tarkoituksenmukaisuus väkijuomain anniskelussa” olikin alkoholipoliitikkojen murhe, ja siitä kirjoitettiin monta syvällistä tutkielmaa.

Alkoholin myynnistä ravintoloitsijalle tulevaa korvausta pyrittiin rajoittamaan monin mielikuvituksellisin tavoin, mm. sitomalla korvaus ruokaprosenttiin, määräämällä alkoholikiintiöt, joiden yli menevältä osalta ei tule korvausta, pyrkimällä poistamaan kokonaan ravintoloitsijalle tuleva korvaus, palkitsemalta, jos alkoholin myynti laski, jotta ravintoloitsijalla ei olisi intressiä ”kiihottaa väkijuomain menekkiä”.

Monopoli liikkeen edustajat katsoivat, että ”yhteiskunta haluaa yksityisen yrittäjäkunnan hoidosta erottaa sen osan alkoholin jake-lua, jonka se katsoo sosiaalisilta vaikutuksiltaan kaikkein turmiollisimmaksi ja jonka hoidossa taloudellisten näkökohtain olisi ainakin vissiin rajaan asti väistyttävä sosiaalisten näkökohtain tieltä”. Kyseessä olivat ”rahvaan ja työväestön” ravintolat.

Kansanravintolaoikeuksia pyrittiinkin antamaan näistä syistä vain Alkoholiliikkeen tytäryhtiölle, työväenyhdistyksille ja osuusliikkeille, koska ne olivat antaneet ”suhteellisen tyydyttävän, joskaan ei vielä lopullisen vakuuttavaa ratkaisua kansanravintolakysymykselle”. Ne ovat vain ”paremman ja tarkoituksenmukaisemman järjestelyn korvikkeita”, koska kunnallisia anniskelu-yhtiöitä ei katsottu voivan enää perustaa.

Katsottiin myös, että yksityisyrittäjät olivat epäonnistuneet kansananniskelun hoitamisessa ja että ”ristiriita anniskelusta voimassa olevien säännösten ja yksityisen voitontavoittelun välillä on osoittautunut liian suureksi”.

OSUUSLIIKKEIDEN PAREMMUUDESTA

Monet seikat puolustivat tuolloin päättäjien mielestä osuuskuntien kansananniskelua. Niiden jäsenistö oli suuri ja edusti samalla myös yhteiskunnassa ilmeneviä mielipiteitä alkoholikysymyksessä. Erityisesti Suomen kansan ”syvä raittiusmielisyys” ilmeni osuuskuntien jäsenistössä.

Myöskään jäsenten pieniä osuustuloja ei voi verrata yrittäjävoittoon, eikä tulo riipu liikkeen myynnin suuruudesta vaan jäsenen omista ostoista.

Oletettiin myös, että osuusliikkeiden johto ei voitontavoittelun vuoksi rikkoisi anniskelumääräyksiä. Yksityisyrittäjiin heillä oli sekin ero, ”että osuusliikkeen johto on monipäinen ja useimmiten paikkakunnan julkiseen elämään osaaottavaista, yleisiä harrastuksia omaavista henkilöistä kokoonpantu”. Joten jos rikkeitä tapahtui, oli se ”todennäköisemmin pantava taitamattomuuden kuin häikäilemättömän voitonpyynnin tiliin”, ja osuusliikkeisiin kuuluvat ”raittiutta ja hyviä tapoja harrastavat jäsenet” pistävät joka tapauksessa johdon tilille.

”Osuusliikkeiden alkoholijuomien myynti on niin vähäinen verrattuna niiden muuhun liiketoimintaan, etteivät niiden johtaelimetkään vähällä voi vaarantaa liikkeensä mainet-

ta jäsentensä ja ostajiensa silmissä huonolla ja väärinkäytetyllä anniskelulla, joka osuusliikkeille on sivuammatti.” Alkoholiliike katsoi myös voivansa vaikuttaa osuustoiminnallisten keskusjärjestöjen kautta.

Mutta on osuustoiminnankin voittaneita. ”Onpa myönnettävä, että eräät työväentalojen ravintolat ovat olosuhteisiin katsoen suorastaan esimerkillisesti hoidettuja, ylittäen useimpien osuusravintolainkin saavutukset.”

Anniskeluoikeuksia hakeneiden ravintoloiden joukossa oli runsaasti maaseutukaupunkien osuuskuntia ja eräitä työväenyhdistyksiä, joiden ravintolasalit sopivat kansananniskeluun, eli niillä oli iso, yhtenäinen ja helposti valvottava sali, koska se on edellytys ”yleisön omalle tehokkaalle itsekontrollille”.

Virkamiesten mukaan myös ”varsin voimakas tyytymättömyys mitä niitä [yksityisyrittäjien kansanravintoloita] vastaan on yleisessä mielipiteessä noussut, osoittaa, ettei yksityisyritteliäisyys ole ainakaan yleisesti sopiva edes väkevän oluen anniskeluun”. Parille yrittäjälle annettiin kokeeksi täydet oikeudet; toinen menetti oikeudet väärinkäytösten vuoksi ja toinen nosti tasoaan.

YKSITYISTEN RAVINTOLOITSIJOIDEN REAKTIO

Luonnollisesti yksityiset ravintoloitsijat pahastuivat ja moittivat Alkoholiliikettä ”silmiinpistävästä osuustoiminnallisesta hengestä”. Erityisesti heitä närästi se, että jos yksityisessä ravintolassa havaitaan epäkohtia, se pannaan ”häikäilemättömän voitonpyynnin tiliin”, kun taas ”osuusravintolat saavat anteeksiannon ’taitamattomuuden’ takia”. He toivoivat samanarvoista kohtelua.

Linturi vastasi Alkoholiliikkeen puolesta, että hän ei ole puhunut korkeatasoisten ravintoloiden hoidosta mitään. ”Itse olen henkilökohtaisesti taipuvainen katsomaan, että korkealuokkaisen ravintolan hyvän tason ylläpitäminen vaatii hoitajaltaan siinä määrin *persoonallista otetta*, että epäilen, onnistuisiko joku osuuskunta, jolle ravintolanpito on sivu-

tehtävä ja joka hoitaa ravintolaa henkilön kautta, joka ei voi saada edes tantieemia työssä tuloksista, sellaisessa yrityksessä.” Vain yksityisyrittäjä saa aikaan ”hyvää ja yksilöllistä” palvelua (jota siis työväestö ei tarvitse; kirjoittajan huomautus).

Se, että osuusravintoloissa on vain lieviä ”hairahduksia”, perustui Linturin mukaan yksityiskohtaisiin tutkimuksiin, eli kyseessä ei suinkaan ollut ”mikään erikoinen harrastus tai suosiollinen mieliala osuustoimintaa kohtaan”. Näin varmaan oli, sillä Linturi oli ammatiltaan pankinjohtaja.

Käytäntö oli osoittanut, että osuusliikkeiden täysin oikeuksin toimivat kansanravintolat olivat herättäneet tyytyväisyyttä, kun taas täysin yksityisten hoitamat olutravintolat oli yleinen mielipide torjunut. Joten ”jo ennen kieltolakiaikaa meillä saavutettu kokemus osoitti, että *täysien oikeuksien* uskominen yksityisille kansanravintolanpitäjille olisi perusteellinen erehdys”.

”Ne ominaisuudet, jotka ovat yksityisyritte-

liäisyyden voima ja vahva puoli ja jotka tekevät sen nykyiselle yhteiskunnalle korvaamattomaksi, ovat siis negatiivinen ominaisuus, kun on kysymyksessä alkoholinjakelu ainakin kansanravintolassa. Yksityisyritteläisyyden on ymmärrettävä omat rajoituksensa ja alistuttava anniskelutoiminnassa tästä johtuviin seuraamuksiin.”

ENTÄ NYKYÄÄN

Eri omistajaryhmiä ei ole enää vuosikymmeeniin asetettu erilaiseen asemaan ravintolan tyyppin mukaan, vaan ne ovat tasa-arvoisia hakiessaan oikeuksia. Todettakoon, että yksityisten osuus anniskelusopimuksista on vuodesta 1980 noussut 44 prosentista 68:aan, kun osuusliikkeiden osuus on pudonnut 33 prosentista 18:aan. Tämä johtuu lähinnä siitä, että Alkon myöntämissä politiikassa ovat olleet etusijalla pienet ruokaravintolat.

KIRJALLISUUS

Aronen, Martti: Yksityinen voitontavoittelu anniskelussa. Voitaisiko sitä voittorajajärjestelmällä vaimentaa? Alkoholiliikkeen aikakauskirja 2 (1937): 7, 153–157

Linturi, Arvo: Anniskeluoikeudet nykyisen väkijuomalain aikana. Alkoholiliikkeen aikakauskirja 1 (1936): 2, 41–45

Linturi, Arvo: Yksityisyritteläisyys ja väkijuo-

main anniskeleminen. Alkoholiliikkeen aikakauskirja 1 (1936): 4, 181–184

Raittiusliike ja alkoholipolitiikka. Alkoholiliikkeen aikakauskirja 1 (1936): 6, 153–156

Soini, Yrjö: Vieraanvaraisuus ammattina, I. Keuruu 1963

Suomen Ravintoloitsijain Liitto & Linturi, Arvo: Keskustelua ravintolakysymyksestä. Alkoholiliikkeen aikakauskirja 1 (1936): 4, 111–114.